

Könyvismertetések.

Chronique de livres.

Magyarország néprajzi térképe. Tervezte: Kogutowicz Károly dr.

Carte ethnographique de la Hongrie. Projetée par Charles Kogutowicz.

Kiadja Kókai Lajos. III. kiadás. Budapest, 1927.

Louis Kókai, éditeur. IIIe édition. Budapest, 1927.

Résumé. La carte, représentant la situation ethnographique de la Hongrie ancienne, de M. Charles Kogutowicz, professeur d'Université, résout un difficile problème cartographique.

La difficulté provenait de la situation géographique spéciale des nationalités, et de l'inégale densité de population de la Hongrie ancienne. Dans les régions magyares, la densité de population dépassait en général celle des autres régions; même dans les territoires à majorité non hongroise, les Magyars étaient pour la plupart agglomérés dans des villes, par suite de quoi, dans un territoire relativement moindre, ils vivaient en plus grand nombre que les nationalités.

Jusqu'à-là, c'est par l'insertion de „territoires non habités“ qu'on cherchait à éliminer la difficulté dans les cartes. M. Kogutowicz emploie une nouvelle méthode. Celle-ci consiste à représenter, malgré l'échelle relativement petite (1: 1.000.000), les communes par nationalités, indiquant par une teinte claire la nationalité en majorité et par des teintes moins claires la grandeur, la position et la densité relative des communes. De cette façon, à côté des régions de nationalités à population éparses et d'une étendue relativement grande, sont dûment figurées celles peuplées de Hongrois et d'une population plus dense, et l'on peut se faire une idée exacte de la situation ethnographique du pays. Les principales données du recensement de 1910 sont résumés aussi en anglais.

On voit par la carte de M. Kogutowicz, que le grand territoire à langue hongroise, qui a une étendue d'environ 120.000 km², dépasse la frontière établie par le traité de Trianon, et cela surtout vers le Nord, où par endroits il l'exécède de 100 km. C'est la Tchéco-Slovaquie qui en a reçu le plus: 12.000 km², avec 945.471 habitants, dont 86% de Hongrois et seulement 6,4% de Slovaques. A proximité de ce grand bloc hongrois, se trouve un territoire transitoire, d'une minorité hongroise considérable, auquel se joint la région à population mixte du Nord de la Hongrie, ainsi que la Russie subcarpathique (pays de Ruthènes), lesquels,

y compris la large bande détachée du territoire de langue hongroise, représentent au total 35.311 km², comprenant 45% de Hongrois, 23% de Slovaques, 8% d'Allemands et 18% de Ruthènes. Les Slovaques ne sont en majorité que dans les autres territoires transférés à la Tchéco-Slovaquie, lesquels ne font que 27.397 km².

La frontière hungaro-roumaine, qui est de moitié moins longue que la frontière hungaro-tchéco-slovaque, a coupé relativement moins (5230 km² et 508.563 habitants, dont 81% de Hongrois) du grand territoire de langue hongroise. Quant à la Transylvanie, M. Kogutowicz la divise en 4 parties: 1° La zone, mêlée d'un très fort élément hongrois, qui par les comitats Szatmár, Szilágy, Kolozs et Torda-Arányos s'étend jusqu'au Maros-Torda et à la Kis-Küküllő; 2° et 3° Deux territoires situés, l'un au nord, l'autre au sud de la dite zone, avec une majorité pour la plupart roumaine et en partie saxonne. 4° Le bloc purement hongrois et peuplé de Székelys se trouvant plus à l'Est, lequel constitue le moindre territoire de langue hongroise, ayant une étendue de 13.273 km et, d'après le recensement de 1910, 542.139 habitants, dont 51% de Hongrois.

La Serbie, abstraction faite de la Croatie-Slavonie, a reçu 21.000 km², avec 1.519.000 habitants, du territoire de la Hongrie. Même si l'on compte ensemble les Serbes, les Croates, les Dalmates, les Wendes, les Chokatzes et les Bougnévatzes, la proportion des Slaves n'est que de 30,9% dans la région y transférée de la Hongrie, contre 30,2% de Hongrois et 20,2% d'Allemands. Dans le Bácska, le Baranya et le Zala, il y a de grandes parties à langue hongroise représentant au total 5.400 km² et 371.641 habitants, et lesquelles sont en rapport direct avec le grand territoire de langue hongroise.

De celui-ci, il a été détaché 22.540 km² avec 1.825.675 habitants, dont 1.490.787 Hongrois. La population du moindre territoire de langue hongroise, celui du pays de Székelys, comprend 491.347 Hongrois. Enfin, plus de 1.000.000 de Hongrois vivent, épars, sur les territoires transférés de la Hongrie, dans les territoires à nationalités.

Kogutowicz Károly egyetemi tanárnak most harmadik kiadásban megjelent térképe igen nehéz térképészeti problémát old meg sikerrel.

A régi Magyarország néprajzi térképének megszerkesztése nemcsak a dolog természetében rejlő nehézségek miatt, hanem az országnak speciális néptömörülési és nyelvkeveredési viszonyai miatt is nagy szakértelmet kívánó feladat. A magyarság által lakott területek népsűrűsége általában nagyobb, mint a többi területeké s a magyarság a nem magyar többségű vidékeken is jórészt városi településekben helyezkedett el. A magyarság tehát aránylag kisebb területen nagyobb számmal él, mint a másnyelvű népesség. A térképnek, ha hű kifejezője akar lenni a nemzetiségi viszonyoknak, népsűrűségi alapon, hogy úgy mondjuk, *súly szerint* kell kategorizálnia az egyes területe részeket. Az eddigi térképezési módszerek a nehézségeket főképp ú. n. „lakatlan területek” beiktatásával küszöbölték ki, amelyeknek tetszőszerű megállapítása e módszerek gyenge oldala volt.

Kogutowicz új módszere abban áll, hogy még ezen aránylag kisméretű (1 : 1.000.000) térképen is a községenkinti ábrázolást alkalmazva, a többségben levő nemzetiséget halavány színtónusban, a községek nagyságát, helyzetét és egymásközi sűrűségét pedig ugyanannak a színnek sötétebb árnyalatával jelzi. Ez az eljárás biztosította azt, hogy a sűrű lakosságú magyar területek az aránylag nagy területű, de ritka lakosságú másnyelvű területekkel szemben megfelelően érvényesülhettek a térképen. A magyarság rovására még így is mutatkozó aránytalanságot a térkép e legújabb kiadása azzal is igyekszik eliminálni, hogy a nagyobb településektől mentes területeken a többi színekre még a hegyrajzot is rányomatták. Csakis egy ilyen községenkinti feldolgozással készült néprajzi térkép ad olyan etnográfiai határokat, amelyek a tájékozatlan külföld számára is biztos támpontul szolgálhatnak.

Az ország területe *Kogutowicz* ábrázolásában élesen körülhatárolt részekre tagozódik, amelyek alapján csoportosítva a statisztikai adatokat, a trianoni békeszerződés helytelen határmegállapításai még nyilvánvalóbbakká lesznek. A térképen a fontosabb adatokra angolszövegű utalás is történik. Erdemesnek tartjuk az 1910-es népszámlálás eredményeit használó *Kogutowicz* községenkinti számításokon alapuló adataiból a következőket közölni.

A nagy magyar nyelvterület, különösen észak felé, messzire — néhol 100 kilométernyire — túlnyúlva a trianoni határokon, kb. 120.000 négyzetkilométert foglal el. Csúpn e nagy-magyar nyelvterületből *Cseh-Szlovákiához* 12.000 négyzetkilométer csatoltatott, 945.471 lakossal. E terület-rész 86%-ban magyar lakosságú, a tótok aránya

csúpn 6.4%. A magyar nyelvterület szomszédságában találunk egy átmeneti területet jelentős magyar kisebbséggel, ehhez csatlakozik Felsőmagyarország vegyes lakosságú területe és a Ruténföld, amelyek a magyar nyelvterületből kiszakadt széles sávval együtt, összesen 35.311 négyzetkilométer területen 45% magyar, 23% tót, 8% német és 18% rutén lakosságot foglalnak magukba. A Cseh-Szlovákiához csatolt többi terület, amely csak 27.397 négyzetkilométer, az egyetlen rész, ahol a tótok vannak többségben.

A *magyar-román határ*, amely csak fél olyan hosszú, mint a cseh-szlovák határ, a nagy magyar nyelvterületből aránylag kevesebbet szel le: 5.230 négyzetkilométert 508.563 lakossal, akik közül 81% magyar. *Kogutowicz* az e mögött következő erdélyi területet 4 részre osztja: Szatmár, Szilágy, Kolozs, Torda-Aranyos megyéken keresztül Maros-Tordáig és Kis-Küküllőig igen erős magyar elemmel kevert zóna húzódik. Ettől északra és délre fekszik a következő két terület, túlnyomólag oláh, részben szász többséggel. Végül e területektől keletre van a székelység tiszta magyar területe, a kisebbik magyar nyelvterület. Ez utóbbinak terjedelme 13.273 négyzetkilométer, amelyen 1910-ben 542.139, 91%-ban magyar lakos élt.

A *Sz. H. Sz. államhoz*, ha Horvát-Szlavonországoktól eltekintünk, 21.000 négyzetkilométer terület csatoltatott. E terület 1.519.000 lakosában a szlávok aránya, ha a szerb, horvát, dalmát, vend, sokác, bunyevác lakosságot együtt számítjuk is, csak 30.9%, míg a magyarság 30.2, a német-ség 20.2%-kal van képviselve. A Bácskában, Baranyában és Zalában nagyterjedésű magyar területek vannak, amelyek közvetlen kapcsolatban állanak a nagy magyar nyelvterülettel. E részeken — 5.400 négyzetkilométer területen — 371.641 lakos élt 71%-os magyarsággal.

A nagy-magyar nyelvterületből összesen 22.540 négyzetkilométer nagyságú rész csatoltatott el 1.825.675 lakossal, akik közül 1.490.787 magyar. A székelyföldi kisebb magyar nyelvterület magyar lakossága 491.347 lelket tesz ki. Végül több mint 1.000.000 magyar él szétszórtan az egyes nemzeti-ségi nyelvterületeken.

A külföld felvilágosítására különösen alkalmas térképet a kiadó, *Kókai Lajos* könyvkereskedése (Budapest IV. Kammermayer-utca 3.) 3 pengőért külföldi címekre is eljuttatja (elszakított területeket kivéve).

A térkép különben előfutárja Magyarország nagy néprajzi térképének, amely 1 : 500.000 mértékben fog készülni.

E. D. dr.